

1.11.2018

EOAK/5238/2017

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

PERHEKODIN MENETTELY RIKOSILMOITUKSEN TEKEMISESSÄ

1 KANTELU

Kantelija arvosteli A:n kaupungin sosiaalitoimen, - - - perhekodin ja A:n kaupungin poliisin menettelyä lapsensa asiassa. Kantelija kertoi, että hänen lapsensa oli kiireellisesti sijoitettu perhekotiin 12.10.2016 lukien. Kirjoituksen mukaan lapsi oli karannut sijaishuoltopaikasta maaliskuussa 2017. Karkureissun jälkeen lapselle oli tehty lastensuojelulain mukainen henkilönkatkastus, jonka tuloksen lapsi antoi positiivisen huumausaineseulan. Perhekoti teki asiassa rikosilmoituksen. Kantelijan mukaan perhekodin menettely ei ollut lainmukaista sen johdosta, että perhekoti oli luovuttanut poliisille lasta koskevia salassa pidettäviä tietoja. Kantelija arvosteli myös poliisin menettelyä.

2 SELVITYS

- - -

3 RATKAISU

3.1 Salassa pidettävien tietojen luovuttaminen ja tutkintapyynnön tekeminen

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annettuun lakiin (sosiaalihuollon asiakaslaki) sisältyvät säännökset asiakirjojen salassa pidosta, vaitiolovelvollisuudesta ja salassa pidettävien tietojen luovuttamisesta. Lain 17 §:ssä on säädetty salassa pidettävien tietojen antamisesta asiakkaan hoidon ja huollon turvaamiseksi sekä lain 18 §:ssä salassa pidettävien tietojen antamisesta asiakkaan suostumuksesta riippumatta eräissä muissa tilanteissa. Asiakslain 18 §:ssä on säädetty nimenomaisesti niistä tilanteista, jolloin salassa pidettäviä tietoja voidaan luovuttaa asiakkaan suostumuksesta riippumatta poliisille.

Sosiaalihuollon asiakaslaki koskee kunnan ja yksityisesti järjestettyä sosiaalihuoltoa.

Asiakslain 18 §:n 2 momentin mukaan sosiaalihuollon järjestäjän tai toteuttajan on *pyydetty* annettava asiakkaan tai tämän laillisen edustajan suostumuksesta riippumatta tieto salassa pidettävästä asiakirjasta poliisille, syyttäväviranomaiselle ja tuomioistuimelle, jos se on tarpeen sellaisen rikoksen selvittämiseksi, josta säädetään ilmoitusvelvollisuus rikoslaissa taikka jonka enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta.

Säännöksen 3 momentin mukaan salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa oma-aloitteisesti tiedon, kun epäillään edellä 2 momentissa tarkoitettua rikosta (enimmäisrangaistus vähintään neljä vuotta vankeutta tai rikos josta on säädetty ilmoitusvelvollisuus). Säännöksen mu-

kaan sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja voi (yksilöllisen harkintansa mukaan) ilmoittaa poliisille vähäisemmästäkin rikoksesta, mikäli sosiaalihuollon järjestäjä ja toteuttaja arvioi sen olevan välttämätöntä lapsen edun tai erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Harkinta-oikeus on säännöksen mukaan palvelujen järjestäjällä tai sen totuttajalla.

Sosiaalihuollon asiakaslain 17 §:ssä on säädetty salassa pidettävien tietojen antamisesta asiakkaan hoidon ja huollon turvaamiseksi. Säännös ei oikeuta luovuttamaan poliisille salassa pidettäviä tietoja. Tiedon luovuttaminen oma-aloitteisesti poliisille määräytyy siis lain 18 §:n perusteella.

3.2 Saatu selvitys ja arviointi

Saamastani selvityksestä ilmenee, että kantelijan lapsen sijaishuoltopaikka teki asiassa poliisille tutkintapyynnön. Lapsen asioista vastavan sosiaalityöntekijän selvityksen mukaan ”Perhekodin linjaus on, että perhekodilta tehdään nuoren positiivisesta seulasta rikosilmoitus poliisille. (Nimi) mukaan tämä on kasvatuksellinen asia.”

Kantelija oli ottanut yhteyttä A:n kaupungin sosiaalitoimen lastensuojeluun ilmoittaen, että perhekoti aikoo tehdä hänen tyttärensä huumeiden käytöstä ilmoituksen poliisille. Asiaa ryhdyttiin asiakirjojen mukaan välittömästi sosiaalitoimessa selvittämään yhdessä kantelijan, perhekodin työntekijöiden ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kesken. Tässä kokouksessa sosiaalityöntekijä oli sosiaalitoimen selvityksen mukaan todennut perhekodille, ettei kyseessä olevan lapsen edun mukaista ole se, että ilmoitus tehdään poliisille. Perhekodin työntekijä oli kertonut, että perhekodilla on ollut käytäntö, että he ilmoittavat poliisille positiivisista pikaseuloista. Perhekodin työntekijä oli samana päivänä ilmoittanut, että he olivat perhekodissa päätyneet siihen, ettei tutkintapyyntöä tehdä.

Myöhemmin kuitenkin ilmeni, että perhekodin vuorossa ollut aamutyöntekijä oli tehnyt poliisille ilmoituksen.

Sosiaalitoimen selvityksen mukaan ”Laitoksessa ei voi olla yleisenä käytäntönä se, että aina nuoren huumeeseulojen ollessa positiiviset siitä tehdään ilmoitus poliisille.” Selvityksen mukaan asia on arvioitava asiakaslain 3 momentin mukaisella tavalla yksilöllistä harkintaa käyttäen.

Kuten olen edellä todennut sosiaalihuollon asiakaslain säännökset koskevat kunnan järjestämän sosiaalihuollon lisäksi yksityisesti järjestettyä sosiaalihuoltoa. Asiakaslain tiedon luovuttamista koskevissa säännöksissä ei sinänsä ole tehty eroa sille, missä tilanteissa esimerkiksi yksityinen ostopalvelun tuottaja voi ilmoituksen tehdä.

Totean tämän osalta omana käsityksenäni seuraavaa.

Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on ryhdyttävä lastensuojelutoimenpiteisiin ja tarvittaessa sijoitettava lapsi kodin ulkopuolelle sijaishuoltoon, mikäli laissa siihen olevat edellytykset täyttyvät. Sijaishuollon järjestämisestä vastaa lapsen sijoittanut kunta. Lapsen sijoittaja kunta voi järjestää lapsen sijaishuollon itse tai ostamalla palvelut esimerkiksi yksityiseltä palveluntuottajalta siten kuin lainsäädännössä on erikseen määrätty.

Mikäli lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle, on hänellä oikeus saada tarpeenmukaista sijaishuoltoa. Velvollisuus sijaishuollon järjestämiseen on, kuten edellä olen todennut lapsen huostaanottaneella tai kiireellisesti sijoittaneella sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä. Sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on järjestettävä sijoitetulle lapselle sellaista hoitoa ja huolenpitoa, joita hänen erityiset tarpeensa edellyttävät. Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on myös

velvollisuus valvoa järjestämänsä sijaishuollon laatua ja ohjata, mikäli palvelut järjestetään esimerkiksi ostopalveluna, yksityisen palveluntuottajan toimintaa. Määräysvalta siitä minkä sisällöisenä ja minkälaisia palveluja ja tukea lapselle sijaishuoltopaikassa järjestetään, on yksin sijaishuollosta vastuussa olevalla kunnalla. Yksityinen palveluntuottaja (sijaishuoltopaikka) päättää puolestaan sijaishuollon päivittäisestä (päivärutiinit) toimeenpanosta.

Sijaishuoltopaikassa lapsesta laadittavat asiakirjamerkinnät ovat viranomaisen asiakirjoja, joiden osalta päätöksenteko-oikeus on yksin lapsen sijoittaneella kunnalla. Sijaishuollon järjestämiseen liittyy myös kysymys siitä, millä edellytyksillä lapsesta laadittuja salassa pidettäviä tietoja voidaan luovuttaa suostumuksesta riippumatta toiselle viranomaiselle tai taholle.

Sosiaalihuollon asiakaslain 18 §:n 3 momentti sisältää sosiaalihuollon järjestäjälle ja toteuttajalle erityisen velvollisuuden arvioida lapsen edun toteutumista ja sitä, mikä merkitys salassa pidettävien tietojen luovuttamiselle poliisille on lapsen edun toteutumiselle. Totean ensinnäkin, että yleinen sääntö tai käytäntö, jonka mukaan lapsen huumeiden käyttö aina ilmoitettaisiin poliisille, ei mielestäni täytä laissa asetettua velvollisuutta arvioida lapsen edun toteutumista. Olen samaa mieltä sosiaalitoimen kanssa siitä, että jokainen tiedon luovutus (ilmoitus poliisille) tulee arvioida yksilöllisesti silmällä pitäen aina kyseessä olevan lapsen edun toteutumista. Totean vielä, että tällaisen harkinnan tekeminen kuuluu ensisijaisesti lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, ei lapsen sijaishuoltopaikalle.

Perhekodilla on ollut virheellinen käsitys lain soveltamisesta. Menettelyn moitittavuutta lieventää nähdäkseni se, että se ei kuitenkaan saamani selvityksen mukaan ole ollut tahallista. Kiinnitän perhekodin huomiota edellä sanottuun. Kiinnitän myös sosiaalitoimen huomiota sen velvollisuuteen valvoa sijaishuollon järjestämistä.

3.3. Poliisin toiminta

Kantelija kertoi tehneensä perhekodista poliisille tutkintapyynnön. Tutkintapyynnössä pyydettiin selvittämään, oliko asiassa rikottu salassapitovelvollisuutta. A:n kaupungin poliisi teki asiassa päätöksen tutkinnan lopettamisesta. Nähdäkseni poliisi on toiminut asiassa harkintavaltansa puitteissa eikä minulla ole aiheutta tältä soin tutkia asiaa enemmälti.

Kantelija oli viitannut asiassa myös itsekriminointisuojaan. Itsekriminointisuojaan keskeisenä sisältönä on oikeus olla rikosasiassa todistamatta itseään vastaan ja oikeus olla myötävaikuttamatta oman syyllisyyden toteamiseen. Nyt kysymyksessä olevassa asiassa tutkintapyyntö poliisille on tehty lapsesta otetun positiivisen huumausainetestin perusteella. Lastensuojelulaissa on erikseen säädetty henkilönkatsastuksen tekemisen perusteet ja se kenellä on oikeus päättää henkilönkatsastuksen tekemisestä laitoksessa. Sijoitettu lapsi joutuu siis passiivisesti alistumaan henkilönkatsastuksen tekemiseen, mikäli edellytykset siihen ovat olemassa. Itsekriminointisuoja koskevat säännökset eivät estä tutkintapyynnön tekemistä poliisille. Tämän takia kirjoitus ei tältä osin anna aiheutta puoleltani enempään.

4 TOIMENPITEET

Saatan käsitykseni perhekodin virheellisestä menettelystä sosiaalitoimen tietoon. Pyydän, että ratkaisustani annetaan tieto perhekodille.